

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПРАКТИЧНИХ ПСИХОЛОГІВ В ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Резюме. У статті теоретично обґрунтовано та представлено аналіз форм та методів навчально-виховного процесу щодо ефективної підготовки майбутніх практичних психологів у вищих навчальних закладах освіти з метою формування у них продуктивних знань, інтегративних умінь та практичних навичок.

Ключові слова: самовизначення, самовдосконалення, професійна спрямованість, навчально-виховний процес, професійна підготовка, продуктивні знання.

Постановка проблеми. Специфіка професії психолога визначається змістом його діяльності як фахівця, який контактує з внутрішнім світом іншої людини в процесі вирішення практичних професійних завдань. Необхідно, щоб психолог мав такі особистісні характеристики, які допомогли б йому створити максимально сприятливі умови для розвитку самосвідомості і здійснення особистісних змін людини, що звернулася до нього за допомогою. Останніми роками сучасна вітчизняна психологічна теорія і практика збагатилася новими ідеями і підходами, як загальнотеоретичного, так і прикладного характеру, щодо аналізу особистості практичного психолога в процесі його професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень

Значна кількість досліджень присвячена вивченню особистості психолога (Г. Абрамова, А. Бондаренко, А. Деркач, І. Дубровіна, С. Максименко, Л. Собчик і ін.), проблеми професійного становлення практичних психологів, що працюють в різних галузях (Г. Буякас, І. Вачков, Е. Зеєр, В. Рибалко, А. Сергєєва і ін.), а також вивченню проблем, пов'язаних з підготовкою фахівців психологічного профілю у вищій школі (Т. Вілюжаніна, Ж. Вірна, Л. Долінська, М. Дяченко, Л. Терлецкая, Н. Чепельова, Т. Яценко). Проте на сучасному етапі виникає об'єктивна потреба приділити увагу навчально-виховному процесі для підготовки практичних психологів до професійної діяльності.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі професійної підготовки майбутніх практичних психологів в організації навчально-виховного процесу.

Виклад основного матеріалу. У віковій і педагогічній психології давно вважається загальновизнаним положення Л. С.

Виготського про те, що «саме навчання веде за собою розвиток, а не навпаки». Саме цілеспрямований навчально-виховний процес забезпечує повноцінний розвиток дитини і залучення її до загальнолюдської культури, а студента — до професійного світу психології.

Звертаємо увагу, що мова йде не просто про навчання (освіту, що вузько розуміється), а саме про навчально-виховний процес. Розглядаючи суть професійної освіти, А. Маркова пише, що «це процес і результат оволодіння студентами системою наукових знань і пізнавальних умінь, навичок, формування на їх основі світогляду і інших якостей особистості» (Марков, 1996. — С. 222). Таким чином, і продуктивні знання, і інтегративні уміння важливі для того, щоб на їх основі сформувався світогляд і особистість професіонала, а це вже завдання виховне.

На жаль, і серед багатьох сучасних студентів, і серед їх викладачів нерідко виявляються інші орієнтації, що виключають повноцінне орієнтування на навколишньому світі і, тим більше, перешкоджають побудові «сміслової картини світу». Багато хто реально реалізує достатньо примітивну прагматичну орієнтацію на освіту, в якій бачать лише засіб для отримання «користі» і «прибутку». Все це характерно для людей з так званою «ринковою орієнтацією», про яких видатний психолог Е. Фромм писав, що їх головна мета — якомога вигідніше продати Себе (зі своїми знаннями) на ринку праці, а у результаті — на «ринку осіб».

Але якщо все-таки у студента є прагнення розібратися в складних проблемах навколишнього світу, то йому неминуче доведеться проявляти певну ініціативу, оскільки формальна вузівська освіта саме в цьому студентові зазвичай не допомагає. Особливо це важливо для студента-психолога, оскільки багато «життєвих» проблем його майбутніх клієнтів і пацієнтів мають все-таки соціальну природу і пов'язані з

невирішеними суспільними проблемами, з недосконалістю навколишнього світу. Але тоді студент неминує виходить за рамки офіційної, цілеспрямованої професійної освіти і фактично сам (або разом з деякими своїми друзями і близькими по духу викладачами) доповнює офіційну освіту «природним» і «вільним» професійним розвитком. Головне при цьому — не ставати у відкрите протистояння з офіційною освітньою системою, а лише доповнювати її.

У вищій професійній освіті, у тому числі і при підготовці психологів — існує невирішена проблема. Не дивлячись на те, що серед викладачів є розуміння необхідності підготовки саме особистості професіонала, реально основний акцент робиться лише на формування системи знань, умінь і навиків (традиційна схема).

Студент–психолог повинен вирішувати для себе питання про особистісний розвиток самостійно. Викладачі ж можуть впливати на ці процеси лише опосередковано, наприклад, задавати на своїх заняттях ціннісно–сміслові питання професійного і особистісного самовизначення, і обговорювати проблеми розвитку майбутнього професіонала лише за згодою самого студента. Виходить, що про найголовніше в підготовці професіонала можна говорити тільки на добровільній основі, і лише маючи внутрішню готовність до такої розмови, тобто і студент, і викладач ще повинні «дозріти» для виходу на найважливіший рівень професійного утворення – освіти і розвитку особистості майбутнього психолога.

Професійне становлення майбутніх психологів-практиків на сучасному етапі розвитку нашого суспільства потрібно розглядати як індивідуальний розвиток особистості майбутнього спеціаліста у ході якого відбувається усвідомлення професійно значущих утворень, формується „Я концепція” та виробляється стратегія професійної діяльності в гуманістичній парадигмі. Професійне становлення психолога-практика у процесі вузівської підготовки вимагає від студента складної напруженої творчої роботи над розвитком власної особистості, вибір одних можливостей і відмова від інших. Майбутній спеціаліст має досягнути, в першу чергу, найвищого рівня розвитку мистецтва жити – інтегративного вміння і високої майстерності у творчій побудові свого життя, розвиненій самосвідомості й оволодінні системою засобів, методів, технологій

програмування, конструювання індивідуально-особистісного життєвого проекту.

Серед великої кількості професійно значущих якостей у процесі підготовки майбутніх практичних психологів у вищих навчальних закладах перевага має бути надана, в першу чергу, системі професійно необхідних якостей. Аналізуючи ОКХ проаналізуємо систему основоположних особистісних якостей, гармонійне поєднання яких обумовлює ефективність діяльності майбутніх спеціалістів у різних видах психологічної допомоги: психодіагностичної, психокорекційної, психоконсультативної та психотерапевтичної.

Професійна діяльність психолога-практика має кількісну міру та якісні характеристики. Зміст та організацію праці практичного психолога можна правильно оцінити, лише визначивши рівень професійної майстерності спеціаліста практичної психології, який відображає ступінь реалізації нею своїх можливостей під час досягнення поставленої мети.

Майбутній професіонал має бути компетентним на високому рівні у всіх сферах застосування психоконсультування: шкільне консультування, консультування студентів у системі вищої освіти, консультування при зловживанні психоактивними речовинами, реабілітаційне консультування, консультування в області психічного здоров'я, консультування в області соматичного здоров'я та загального оздоровлення, професійне та управлінське консультування, сімейне консультування. Крім цього, спеціаліст має досконало володіти всіма сферами діяльності практичного психолога взагалі. Іншими словами, роль психолога-практика на сучасному етапі розвитку нашого суспільства стає унікальною тому, що професіонал має вміти використати у своїй діяльності індивідуальний підхід до кожного клієнта та оцінити мету консультування за такими критеріями: цілі консультування повинні визначатися для кожного клієнта окремо; бути сумісними із цінностями конкретного психолога-консультанта, хоча можуть і не співпадати з ними; ступінь досягнень мети консультування повинна бути для клієнта відчутною.

Таким чином, майбутні психологи-практики ще навчаючись у вищому навчальному закладі мають вивчати практичний передовий досвід консультативного процесу, формувати свою професійну майстерність та займатися самовдосконаленням.

Отже, практична психологія – це мистецтво, де за різною практикою стоїть теорія або,

можливо, ще не сформульована теорія. Комплексну сукупність вимог ВНЗ зможе виконати, якщо проблема професійної підготовки психолога-практика буде розглядатися як всебічна цілеспрямована організація життєдіяльності студента протягом всього терміну навчання, яка програмно забезпечувала б формування відповідної професійної підготовки практичного психолога.

На нашу думку, має бути збережений пріоритет фундаментальних наукових знань і ґрунтовної науково-експериментальної підготовки студентів. Тому, що успішність створення терапевтичного клімату обумовлена особистісними якостями спеціаліста, які потрібно розвивати під час професійної підготовки у вищій школі і його ставлення до видів психологічної допомоги.

На сучасному етапі становлення такої галузі практичної психології як психологічна допомога суспільству відбувається сплекс у формуванні особистісного стилю діяльності, а особливо у сферах психодіагностики, психокорекційної роботи, психологічного консультування та психотерапії. Ефективність надання психологічної допомоги залежить від конструктивного особистісного стилю діяльності, який, у свою чергу, формується на основі розвитку особистісних та професійних рис майбутнього психолога-практика. Особистісний стиль діяльності психолога можна вважати успішним щодо надання психологічної допомоги особистості, якщо психолог як особистість володіє: мотивацією досягнення успіху; позитивним уявленням про образ «Я»; когнітивною позицією по відношенню до успіху (неуспіху).

Підготовка майбутніх психологів-практиків до професійної діяльності залежить від удосконалення процесу формування особистісного стилю діяльності спеціаліста. Потрібно досягнути якостей, які б характеризували особистість у вищій степені продуктивності спеціаліста щодо надання психологічної допомоги особистості.

Роки навчання у вищому навчальному закладі мають бути осмислені та системно представлені як цілеспрямований процес формування професійної готовності до творчої діяльності й професійному зростанню. Цей процес має бути розкритий як становлення особистості практичного психолога, який під час підготовки оволодіває професією її багатосторонніми особливостями, цілями та

вимогами, аж до необхідного рівня розвитку своєї мови й уміння володіти собою. Кожний навчальний рік має бути спрямованим на реалізацію різних і при цьому достатньо автономних цілей. Сукупність цілей, які поставлені перед ВНЗ щодо підготовки психологів-практиків, дозволити створити необхідний рівень формуючої цілісності навчально-виховного процесу, використовуючи потенціал кожного навчального предмету.

Наступним етапом підготовки психологів-практиків – це формування навичок практичної роботи у всіх галузях психологічної допомоги особистості та більш глибоке в одному або двох напрямках психоконсультування. У удосконаленні професійної підготовки психолога-практика у вузі особливе значення має пошук таких можливостей і методів навчання, які здатні стимулювати самостійну діяльність студентів. Якщо розглядати процес надання психологічної допомоги як управління його проходженням з боку психолога, то потрібно відмітити, що основним чинником управління є інформація. Інформація забезпечує здатність психолога до регулювання та корекції на основі сигналів прямого та зворотного зв'язку.

Для того, щоб студент вмів самостійно не тільки здобувати продуктивні знання, але й найбільш ефективно використовувати їх, необхідні умови, які сприяють активізації навчальної діяльності найбільш оптимальними способами, а саме це організація викладачем процесу навчально-творчої діяльності та управління ним через самоорганізацію та самоуправління кожного окремого студента.

Висновки

Обумовленість цілей і завдань професійної діяльності психолога наявністю соціального замовлення з боку суспільства і його інститутів - оптимально реалізувати потенційні можливості людини у сфері його діяльності і в повсякденному житті - накладає певні вимоги до фахівців цього профілю. В зв'язку з цим важливим є визначення особистісних показників, що детермінують механізми функціонування суб'єкта в професійній діяльності, в різноманітті реального життя, а також визначальну динаміку і спрямованість професійного розвитку.

Такий аналіз та відповідні висновки щодо своєї професійної діяльності спеціаліста даної сфери будуть постійно спрямовувати його на підвищення кваліфікації щодо розвитку професійних здібностей та психологічного зростання своєї особистості.

Література:

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості. – Харків: Фоліо, 1996. – 237с.;
2. Кісарчук З. Г. Проблема професійної підготовки психологів-консультантів та психотерапевтів// Психологічній службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. – К.: Ніка-центр, 2002. – С.176-177;
3. Максименко С. Д. Теоретико-методологічні проблеми практичної психології // Психологічній службі системи освіти України 10 років: здобутки, проблеми і перспективи. – К.: Ніка-центр, 2002. – С.7-16;
4. Панок В. Реформування змісту, форм і методів підготовки практикуючих психологів як нагальна вимога суспільної практики // Проблеми підготовки і підвищення кваліфікації практичних психологів у вищих навчальних закладах . – К.: Ніка-центр, 2002. – С.18-28.

Л.Прудка

ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ПРАКТИЧЕСКИХ ПСИХОЛОГОВ В ОРГАНИЗАЦИИ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА

Резюме. В статье теоретически обоснована и представлен анализ форм и методов учебно-воспитательного процесса по эффективной подготовки будущих практических психологов в высших учебных заведениях с целью формирования у них производительных знаний, интегративных умений и практических навыков.

Ключевые слова: самоопределение, самосовершенствование, профессиональная направленность, учебно-воспитательный процесс, профессиональная подготовка, продуктивные знания

L. Prudka

TRAINING FUTURE ORGANIZATION PRACTICAL PSYCHOLOGIST IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Summary. The paper theoretically grounded and presents an analysis of the forms and methods of the educational process for the effective training of future clinical psychologists in higher education institutions in order to create their productive knowledge, skills and integrative skills.

Key words: self-determination, self-improvement, professional orientation, educational process, training, productive knowledge